

NORGES HØYESTERETT

Den 20. desember 2016 avsa Høyesterett dom i

HR-2016-2579-A, (sak nr. 2016/1069), sivil sak, anke over dom,

International Insurance Company
of Hannover SE

(advokat Gustav Selmer)

mot

A
B v/verge

(advokat Agnete Velde Jansson – til prøve)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Webster**: Saken gjelder beviskravet for å konstatere selvmord når det er fremsatt krav om forsikringsutbetaling etter en ulykkesforsikring, jf. forsikringsavtaleloven § 13-8 første ledd.
- (2) C omkom 19. juli 2013 etter å ha falt ut av et vindu i fjerde etasje i arbeidsgiverens kontorlokaler i Stavanger. Han etterlot seg samboeren A og deres felles barn, B, født i 2013. C hadde gjennom sin arbeidsgiver ulykkesforsikring i International Insurance Company of Hannover SE. Forsikringen ga samboer krav på 15 G og barn krav på 6,5 G ved dødsfall som følge av en ulykke. Etter forsikringsvilkårene dekket forsikringen ikke "selvmord eller forsøk på selvmord", bortsett fra selvmord som følge av akutt sinnsforvirring. Selskapet mente at C hadde begått selvmord ved å hoppe fra vinduet og avslø derfor krav på forsikringsdekning.
- (3) A og B fremmet sak for Stavanger tingrett. Stavanger tingrett avsa dom 27. april 2015 med slik domsslutning:
 - "1. International Insurance Company of Hannover SE frifinnes.
 2. Saksomkostninger tilkjennes ikke."
- (4) Tingretten fant at det var sannsynlighetsovervekt for at C hadde begått selvmord.

- (5) A og B anket tingrettens dom til Gulating lagmannsrett. For lagmannsretten ble det fremsatt en ny anførsel om at det kreves klar sannsynlighetsovervekt for å kunne bygge på at et forsikringstilfelle er fremkalt ved selvmord med den følge at forsikringsselskapets ansvar bortfaller. Gulating lagmannsrett avsa dom 18. april 2016 med slik domsslutning:
- "1. **A tilkjennes 15 ganger folketrygdens grunnbeløp pr. 19.07.13 med tillegg av lovbestemt rente fra 29.09.13 til betaling skjer.**
 2. **B tilkjennes 6,5 ganger folketrygdens grunnbeløp pr. 19.07.13 med tillegg av lovbestemt rente fra 29.09.13 til betaling skjer.**
 3. **I saksomkostninger for lagmannsretten betaler International Insurance Company of Hannover SE kroner 169.866 – kroner hundreogsekstinitusenåttehundreogsekstiseks – til A.**
 4. **I saksomkostninger for tingretten betaler International Insurance Company of Hannover SE kroner 215.203 – kroner tohundreogfemtentusentohundreogtre – til A.**
 5. **Oppfyllelsesfristen er 2 – to – uker fra forkynnelse av dommen."**
- (6) Lagmannsretten la til grunn at det gjelder et krav om kvalifisert sannsynlighetsovervekt for å konstatere selvmord, og at det dermed ikke var tilstrekkelige holdepunkter for at dødsfallet skyldtes selvmord i dette tilfellet.
- (7) International Insurance Company of Hannover SE har anket lagmannsrettens avgjørelse til Høyesterett. Anken gjelder lagmannsrettens bevisbedømmelse og rettsanvendelse med hensyn til beviskravet for at C begikk selvmord.
- (8) A og B har inngitt tilsvar hvor det anføres at lagmannsrettens rettsanvendelse og bevisvurdering er korrekt. I tillegg er det anført at ankende part har mistet retten til å påberope seg selvmordet, jf. forsikringsavtaleloven § 13-13. Dette spørsmålet hadde lagmannsretten ut fra sitt resultat ikke grunn til å gå inn på.
- (9) Høyesteretts ankeutvalg besluttet 23. juni 2016 anken over rettsanvendelsen vedrørende beviskravet fremmet. For øvrig ble anken nektet fremmet.
- (10) Den ankende part – *International Insurance Company of Hannover SE* – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (11) Hovedregelen i norsk sivilprosess er at domstolene ved bevisbedømmelsen skal legge det mest sannsynlige faktum til grunn – også omtalt som overvektsprinsippet. Denne hovedregelen, som er forutsatt av lovgiver, og som likestiller partene, står sterkt. Det må foreligge tungtveiende grunner hvis hovedregelen skal fravikes. I tillegg må det ikke være momenter som tilsier at man likevel ikke bør fravike hovedregelen.
- (12) Av rettspraksis følger det at beviskravet kan skjerpes blant annet der det er spørsmål om å bygge på et straffbart, sterkt klanderverdig eller grovt infamerende faktum. Det er ikke tilfelle i denne saken. Selvmord er ikke straffbart, det er ikke klanderverdig, og det er heller ikke infamerende for de etterlatte.

- (13) A har selv omtalt dødsfallet til samboeren som et selvmord. Det vil ikke oppstå noen ytterligere stigmatiserende effekt om man følger hovedregelen om at det mest sannsynlige faktumet skal legges til grunn.
- (14) Et skjerpet beviskrav i disse sakene vil uthule lovens hovedregel. Det unntaket lovgiveren har åpnet for ved forsettlig fremkalling av forsikringstilfellet, vil i tilfelle bli en illusjon. Utbetalinger for selvmord – som er forutsatt å kunne unntas fra ulykkesforsikringsdekningen – vil da likevel bli belastet forsikringsfellesskapet, noe som er i strid med lovgivers forutsetning.
- (15) International Insurance Company of Hannover SE har nedlagt slik påstand:
- "1. Lagmannsrettens dom oppheves.**
- 2. Hver av partene bærer egne omkostninger for Høyesterett."**
- (16) Ankemotpartene – A og B – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (17) Det er ingen uenighet om at overvektsprinsippet er utgangspunktet for sivile saker i norsk rett. Imidlertid er det en rekke omstendigheter som kan medføre at dette utgangspunktet må fravikes. Av rettspraksis følger det at hvis en avgjørelse skal bygge på et belastende faktum for den ene parten, skal det oppstilles et skjerpet beviskrav. Også risikoen for å miste en forsikringsdekning på et uklart faktisk grunnlag tilsier et skjerpet beviskrav. Dessuten kan en interesseavveining mellom partene føre til at overvektsprinsippet fravikes.
- (18) I juridisk teori er det lagt til grunn at det gjelder et skjerpet beviskrav for å legge til grunn at et dødsfall skyldes selvmord. Forsikringsavtaleloven ble til i et fellesnordisk samarbeid, og i Sverige og Danmark er det oppstilt et strengere beviskrav for å kunne bygge på at et dødsfall skyldes selvmord.
- (19) En dom som bygger på at C begikk selvmord, vil være en belastning for de etterlatte. Selvmord er fortsatt skambelagt, og det er ofte vanskelig for de pårørende å stå åpent frem med at en nærstående har valgt å avslutte sitt eget liv. Det å hjelpe noen som er i terminalfasen til å avslutte livet sitt – såkalt aktiv dødshjelp – er dessuten straffbart i Norge. Dette viser at selvmord ikke anses som en akseptabel handling.
- (20) Det er krevende å ta opp en kamp mot forsikringsselskapet som sitter på omfattende ressurser, som kjenner lovverket og har tilgang på alle saksdokumenter.
- (21) Forsikringsselskapet kan på sin side pulverisere merkostnaden ved at forsikringen dekker de, antakeligvis relativt få, ekstratilfellene som blir omfattet av ulykkesforsikringsordningen som følger av et skjerpet beviskrav for selvmord.
- (22) A og B har nedlagt følgende påstand:
- "1. Anken forkastes.**
- 2. A tilkjennes saksomkostninger for Høyesterett."**
- (23) *Jeg er kommet til at anken fører frem.*

- (24) Som nevnt er spørsmålet for Høyesterett begrenset til å prøve lagmannsrettens rettsanvendelse. For sammenhengens skyld finner jeg likevel grunn til å gi en noe nærmere redegjørelse for omstendighetene rundt dødsfallet.
- (25) C hadde i perioder av livet vært diagnostisert med en angstlidelse. Dette hadde bedret seg etter at han traff A. De fikk sønnen B som, viste det seg, hadde en del problemer. Den dagen C døde, hadde A vært til undersøkelse med sønnen, og det var blitt klarlagt at han hadde en alvorlig hjertefeil. Dette fortalte hun til C, men verken hun eller kollegaene hans merket noe spesielt ved Cs oppførsel resten av arbeidsdagen.
- (26) Noe før dødsfallet skjedde, observerte vitner C ved vinduene i fjerde etasje i en bygård. Han kastet en toalettrull, ropte sinte bemerkninger, viste fingeren til og spyttet etter en person nede på gaten. Senere ble han sett sittende i en vinduskarm – hvoretter han falt innover i rommet. Selve fallet ned på fortauet var det ingen vitner til. Han ble raskt konstatert død. Den etterfølgende obduksjonen fastslo at han hadde en promille på 1,5 i dødsøyeblikket.
- (27) Det ble funnet en tom halvflaske sprit og en del tomme ciderbokser i rommet C oppholdt seg i før han falt. I tillegg ble det funnet en rekke håndskrevne avskjedsbrev og et testament. Lagmannsretten la til grunn at C hadde tanker om å ta sitt eget liv den kvelden han døde, men at han var ambivalent og usikker. Et sakkyndig vitne, psykiater Johannes Skaar, forklarte for lagmannsretten at det bare er et mindretall av de som skriver selvmordsbrev som tar livet sitt, cirka tre til syv prosent, og at Cs opptreden rett før dødsfallet ikke stemmer overens med det en normalt vil forvente hos en som har bestemt seg for å ta livet sitt. Det vanlige er å bli likegyldig og utelukkende konsentrere seg om å gjennomføre selvmordet.
- (28) Dersom C tok overbalanse og falt før han hadde tatt den endelige beslutningen om å ta sitt eget liv, ville dødsfallet ikke være et selvmord, men en ulykke. Lagmannsretten mente det var "et realistisk alternativ at C døde ved en ulykke", men kom under tvil til at det var mest sannsynlig at han begikk selvmord. Avgjørende for lagmannsrettens resultat ble derfor at den la til grunn at det kreves mer enn sannsynlighetsovervekt for å kunne bygge avgjørelsen på at C begikk selvmord. Jeg forstår lagmannsretten slik at den mener det er sannsynlighetsovervekt for at C begikk selvmord, men at overvekten er såpass liten at til og med et moderat skjerpet beviskrav vil lede til at ankemotpartene får medhold i saken her.
- (29) Jeg går så over til å se på hvilket beviskrav som skal oppstilles i en sak som denne.
- (30) Å begå selvmord der dødsfallet er omfattet av en forsikring, innebærer forsettlig fremkallelse av forsikringstilfellet. Det følger da av forsikringsavtaleloven § 13-8 første ledd at selskapet i utgangspunktet ikke blir ansvarlig. Bestemmelsen lyder:

"Har den forsikrede forsettlig fremkalt forsikringstilfellet, er selskapet ikke ansvarlig. Selskapet er likevel ansvarlig hvis den forsikrede på grunn av alder eller sinnstilstand ikke kunne forstå rekkevidden av sin handling. Selskapet kan ved ulykkesforsikring ta forbehold om at det ikke svarer for selvmord eller forsøk på selvmord som følge av sinnslidelse."

- (31) Bevistemaet i saken er om C forsettlig fremkalte forsikringstilfellet ved å begå selvmord, jf. § 13-8 første ledd første punktum, eller om dødsfallet skyldtes en ulykke. I sistnevnte tilfelle er forsikringstilfellet ikke forsettlig fremkalt, og forsikringsselskapet blir ansvarlig. Ordlyden i § 13-8 første ledd første punktum gir ikke holdepunkter for at det skal oppstilles noe særskilt beviskrav.
- (32) I forarbeidene til forsikringsavtaleloven er det ingen drøftelse av beviskravene for selvmord. Eneste spor av problemstillingen er at det i NOU 1983: 56 "Lov om avtaler om personforsikring" side 82, pekes på at ved ulykkesforsikring har selvmord vært oppfattet som et klart tilfelle av forsettlig fremkallelse av forsikringstilfellet, og at det "eneste problemet har ligget i å avgjøre om man står overfor et virkelig selvmord, eller et ulykkestilfelle". Rt. 1969 side 980 nevnes som et eksempel på problemstillingen. I denne avgjørelsen fant Høyesterett det "godtgjort" at dødsfallet skyldtes selvmord. Formuleringen "godtgjort" trekker i retning av at Høyesterett bygget på det alminnelige kravet til sannsynlighetsovervekt i den saken. Men uten noen nærmere drøftelse av beviskravet, hverken i høyesterettsavgjørelsen eller i forarbeidene, anser jeg ikke dette som avgjørende for spørsmålet i saken her. Den må løses med utgangspunkt i de alminnelige domstolskapte beviskravsreglene.
- (33) Det alminnelige utgangspunktet i sivile saker er at domstolene skal bygge på det faktum som anses mest sannsynlig, se for eksempel Rt. 1996 side 864 på side 869 og Strandberg, Beviskrav i sivile saker, Bergen 2012, side 88 til 89. Begrunnelsen for dette utgangspunktet er at et krav om sannsynlighetsovervekt statistisk sett gir flest riktige avgjørelser.
- (34) Dette alminnelige utgangspunktet kan fravikes. Partene har vist til en rekke høyesterettsavgjørelser. Ingen av dem gjelder et parallelt tilfelle til det foreliggende. For Høyesterett har partene konsentrert innleggene om de sakene som oppstiller et kvalifisert beviskrav når det er spørsmål om å legge et særlig belastende faktum til grunn.
- (35) I en del tilfeller hvor selskapet har anført at *forsikringstilfellet er fremkalt forsettlig*, er det oppstilt et skjerpet beviskrav. Se for eksempel Rt. 1985 side 211 hvor det var mistanke om at eieren selv hadde tent på huset. Det ble reist straffesak mot huseieren. I den sivile saken mellom forsikringsselskapet og huseieren uttalte Høyesterett at det måtte foreligge en sterk overvekt av sannsynlighet for at huseieren forsettlig hadde forårsaket brannen, for at forsikringsselskapet skulle kunne vinne frem. Tilsvarende synes et skjerpet beviskrav å være lagt til grunn i Rt. 1987 side 657 og Rt. 1990 side 1082, som begge gjaldt spørsmål om forsettlig ildspåsettelse. Felles for disse sakene er at den forsettlige frembringelsen av forsikringstilfellet innebærer en straffbar og sterkt klanderverdig handling.
- (36) Også i saker hvor et krav om erstatning og/eller oppreisning begrunnes i at motparten har begått en straffbar handling, har det normalt vært oppstilt et skjerpet beviskrav. I Rt. 1996 side 864, som gjelder krav om oppreisning etter frifinnelse for voldtekt og seksuell omgang med barn under 14 år, uttaler førstvoterende at et skjerpet beviskrav i slike saker er utslag av "et alminnelig prinsipp". Deretter tilføyer hun at "et moment som taler for at det stilles strenge krav til beviset for å legge et faktum til grunn, [er] at dette faktum er belastende og dommen kan tenkes å få alvorlige konsekvenser for en parts moralske omdømme" (side 869–870). Dette standpunktet er fulgt opp i senere saker hvor det har vært spørsmål om å tilkjenne erstatning og/eller oppreisning ved påståtte grove

seksuallovbrudd, jf. Rt. 2003 side 1671. En tilsvarende praksis har også vært fulgt i saker hvor kravet er basert på at det er begått drap, jf. Rt. 1999 side 1363, og voldslovbrudd av en viss alvorlighetsgrad, jf. Rt. 2005 side 1322 avsnitt 28 og Rt. 2014 side 1134 avsnitt 47 og 48.

- (37) Høyesterett har imidlertid understreket at det ikke generelt kan oppstilles et skjerpet beviskrav når ansvargrunnlaget må begrunnes i en straffbar handling. I Rt. 2005 side 1322 uttaler førstvoterende at rettspraksis "kan ikke forstås slik at ethvert straffbart forhold innebærer et slikt belastende eller klanderverdig faktum at det skjerpede beviskrav kommer inn" (avsnitt 28). Det ble lagt til grunn at det skjerpede kravet gjelder for alvorlige forhold som seksuelle overgrep, voldtekt og drap. Utover dette måtte beviskravet "avgjøres ut fra en konkret vurdering av det aktuelle forholdet".
- (38) Jeg nevner også at selv om det foreligger belastende forhold, viser rettspraksis at kryssende hensyn vil kunne lede til at det ordinære kravet om sannsynlighetsovervekt likevel ikke fravikes. I Rt. 2010 side 224, som dreiet seg om en disiplinærsak overfor en advokat, kom Høyesterett til at det ville undergrave disiplinærsystemet om det ble oppstilt et krav om kvalifisert sannsynlighetsovervekt. Også hensynet til bevissikring og hensynet til skadelidte kan tilsi at det ordinære kravet til sannsynlighetsovervekt fastholdes, selv om det er spørsmål om å bygge på et belastende faktum for den ene parten, se for eksempel Rt. 1991 side 520 (drukningsulykke som følge av beruselse), Rt. 2006 side 1657 (proformaekteskap) og Rt. 2012 side 5 (innbilt nødverge). I disse sakene var det imidlertid ikke spørsmål om kvalifisert klanderverdige handlinger av den typen som er trukket frem i Rt. 2005 side 1322.
- (39) I forarbeidene til tvisteloven er rettspraksis oppsummert med at det oppstilles krav om kvalifisert sannsynlighet der "resultat i en retning har særlige belastende konsekvenser for parten, spesielt i de tilfeller hvor det stempler parten som uhederlig, og i enda sterkere grad hvor det innebærer at parten har begått en grovere straffbar handling", jf. NOU 2001: 32 A "Rett på sak" i punkt 16.4 på side 459. Videre fremheves det at kvalifisert sannsynlighet kan bli krevd ut fra hensynet til bevissikring. Tvistemålsutvalget mente altså at det å fravike utgangspunktet om at det mest sannsynlige faktumet skal legges til grunn, krever en særlig begrunnelse.
- (40) Finansklagenemnda har behandlet en del saker om selvmord. Ingen av avgjørelsene formulerer et skjerpet beviskrav for selvmordstilfellene. Ser man på vurderingene som er gjort i de enkelte sakene, kan det likevel synes som at nemnda i noen tilfeller har operert med et noe forhøyet beviskrav. I flere av sakene synes det å ha vært relativt gode holdepunkter for at avdøde har begått selvmord. Likevel har nemnda konkludert med at dødsfallet ikke skyldtes selvmord. Denne tendensen i nemndspraksis til å anvende et relativt strengt beviskrav i selvmordstilfellene, har imidlertid begrenset rettskildemessig betydning.
- (41) Utenlandsk rett har vært trukket frem av begge parter. Gjennomgangen har vist at kravene til bevis varierer fra land til land. I vår sak er det imidlertid spørsmål om å tolke og anvende de norske beviskravsreglene, som er blitt til ved samspill mellom norsk rettspraksis og norsk juridisk teori. Utenlandske kilder har dermed mindre interesse for å fastlegge innholdet av de norske beviskravsreglene. Jeg anser det derfor ikke nødvendig å gå nærmere inn på de utenlandske kildene.

- (42) Rettskildene kan sammenfattes med at det normalt oppstilles et kvalifisert beviskrav der det faktum det er spørsmål om å bygge på, er kvalifisert klanderverdig, belastende eller infamerende for den ene parten. Jo mer belastende faktum det er spørsmål om, jo større grunn vil det være til å skjerpe beviskravet. Samtidig kan kryssende hensyn medføre at det ordinære kravet om sannsynlighetsovervekt fastholdes, til tross for at faktum er belastende. Det vil i så fall bero på en avveining av det belastende forholdet mot de hensynene som taler mot et skjerpet beviskrav.
- (43) Den foreliggende saken skiller seg fra den rettspraksisen jeg har gjennomgått til nå ved at det er de etterlatte etter den som eventuelt har frembrakt forsikringstilfellet, som er part i saken. At noen begår selvmord, blir normalt sett på som en stor personlig tragedie, men det er ikke lenger forbundet med tidligere tiders stigmatisering og fordømmelse. Hensynet til den avdøde gir dermed ikke grunnlag for å oppstille et skjerpet beviskrav ut fra tilsvarende betraktninger som i den rettspraksisen jeg har gjennomgått foran.
- (44) Ankemotpartene har fremhevet at det i første rekke er hensynet til de etterlatte som taler for et skjerpet beviskrav. Jeg er enig i at det kan være svært belastende å være etterlatt etter et selvmord. Den avdøde har valgt å forlate de etterlatte, og de etterlatte kan være plaget av skyldfølelse og/eller følelse av utilstrekkelighet. Det er imidlertid ikke grunnlag for å si at omverden generelt vil rette bebreidelser mot de etterlatte. Det er ikke i seg selv klanderverdig eller infamerende å være etterlatt etter en som har begått selvmord. De etterlattes belastninger er av en annen karakter enn de som i rettspraksis har gitt grunnlag for å oppstille et skjerpet beviskrav.
- (45) Ankemotpartene har videre påberopt pulveriseringshensynet. De antakeligvis få ekstra tilfellene som vil bli ansett som ulykker i stedet for selvmord som følge av et skjerpet beviskrav, vil pulveriseres ut over alle forsikringstakere og vil neppe føre til store økonomiske konsekvenser for forsikringsselskapene eller forsikringstakerne. Dette er jeg for så vidt enig i. Det er ikke særlig tungtveiende hensyn som taler mot å oppstille et skjerpet beviskrav for denne spesielle gruppen. Heller ikke bevissikringshensyn taler mot et skjerpet beviskrav. Avgjørende for mitt standpunkt er imidlertid at gjennomgangen av rettspraksis viser at det vil innebære en endring av beviskravsreglene å oppstille et skjerpet beviskrav i dette tilfellet. Det vil utvide området for unntak fra hovedregelen om sannsynlighetsovervekt – noe jeg ikke kan se at det er tilstrekkelig tungtveiende grunner til.
- (46) Anken må etter dette tas til følge. Forhandlingene for Høyesterett har vært begrenset til beviskravet. Ankemotpartenes anførsler i tilknytning til forsikringsavtaleloven § 13-13 har ikke vært tema i Høyesterett. Lagmannsrettens dom må dermed oppheves, og saken må gå tilbake til lagmannsretten som må behandle denne anførselen.
- (47) International Insurance Company of Hannover SE har ikke nedlagt påstand om å få tilkjent sakskostnader for Høyesterett.
- (48) Kostnadsavgjørelsen for tingretten og lagmannsretten avhenger av utfallet av deler av saken som ikke er avgjort ved denne dommen i Høyesterett. Avgjørelsen av disse sakskostnadene utsettes derfor, jf. tvistelovens § 20-8 tredje ledd.
- (49) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. Lagmannsrettens dom oppheves.
2. Avgjørelsen av sakskostnadene for tingretten og lagmannsretten utstår til lagmannsrettens nye avgjørelse.

- (50) Dommer **Bull:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (51) Dommer **Falch:** Likeså.
- (52) Dommer **Ringnes:** Likeså.
- (53) Dommer **Matningsdal:** Likeså.
- (54) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. Lagmannsrettens dom oppheves.
2. Avgjørelsen av sakskostnadene for tingretten og lagmannsretten utstår til lagmannsrettens nye avgjørelse.

Riktig utskrift bekreftes: